

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академична длъжност „доцент” в
професионално направление 2.2. ”История и археология”(специалност
Археология),
за нуждите на НАИМ–БАН, филиал Шумен,
с кандидат гл. ас. д-р Мария Георгиева Манолова-Войкова
Рецензент: проф. д. изк. Константин Тотев Тотев

Гл. ас. д-р Мария Манолова - Войкова е единствен кандидат-участник в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент” по професионално направление 2.2. История и археология (специалност Археология), за нуждите на НАИМ – БАН, филиал Шумен. Процедурите по конкурса, провеждан в НАИМ–БАН, филиал Шумен към настоящия момент са спазени, съгласно ЗРАСРБ. Изискваните документи са комплектовани, като в тях е отразена в пълнота дейността на кандидата. Документите по конкурса съдържат автобиография, списък с публикации, позовавания и цитирания, резюмета и авторска справка за приносите на научните изследвания.

От авторската справка е видно, че д-р М. Манолова-Войкова има сериозен опит в археологията и музейното дело. От 13 години е в РИМ–Варна, където работи или е работила в екип с редица изследователи на българската средновековна археология, история и култура. От 2000-та година насетне е преминала своя път в археологическата си и музейна кариера от Специалист в Секция за средновековна археология в Национален археологически институт с музей-БАН, през гл. асистент във факултет Хуманитарни науки и изкуства на ВСУ „Черноризец Храбър“(2001-2009) и гл. асистент в отдел Археология на РИМ – Варна (2009-2022). Имала е възможност не само да постъпи на работа в РИМ – Варна, а от 2017-2022 изпълнява длъжността Завеждащ отдел Археология в същия музей. През 2000 г. получава магистърска степен по история в Софийски университет "Св. Климент Охридски". В периода 1996-2000 е редовен докторант в Секция за средновековна археология на Национален археологически институт с музей-БАН, където през 2001 г. е защитила успешно дисертация на тема “Луксозната керамика в българските земи през XI – XII в.” и ѝ е присъдена образователната и научната степен “Доктор”. В периода 2001 – 2021 г. д-р Манолова - Войкова е взела участие като

ръководител, съръководител и заместник ръководител в теренни археологически проучвания на авторитетни обекти във Велики Преслав, АОР „Одесос-Варна“, крепостта „Петрич кале“, крепостта „Кастрици“, остров Св. Тома в резервата „Ропотамо“, на римската колония Деултум при с. Дебелт и др. Тук трябва да отбележа, че през 2005 г. кандидатката специализира в Institut für Byzantinistik und Neogräzistik във Виена. Участвала е в реализацията на 6 научни проекти, международни и национални изложби.

Д-р Манолова - Войкова е взела участие с доклади в близо тринадесет престижни научни форуми по археология и история, в конгреси, международни и национални конференции.

Научно-изследователска продукция на кандидата, представена за конкурса се състои от 101 заглавия. В това число – 1 самостоятелна монография, 6 студии, 32 статии и впечатляващите 62 публикации в АОР, като 72 от всички тях са в съавторство. Тук е важно да посоча обаче, че наред с трайният интерес към проблемите на керамичното производство през средновековието – 27 публикации, останалите 74 студии и статии засягат проблематика, свързана с теренните археологически проучвания на различни обекти (стратиграфия, градоустройство, архитектура и материална култура), и трябва да се вземат под внимание в хода на процедурата. Освен това е задължително да отбележа, че научната продукция на кандидата е публикувана в реномирани научни издания. Публикациите по отделните теми са цитирани 223 пъти в различни национални и международни научни издания.

Научните интереси на д-р Манолова - Войкова са съсредоточени в няколко различни области: керамично производство и керамичен внос в българските земи през VIII – XV в.; търговски взаимоотношения и културни влияния в района на Западното Черноморие през VIII – XV в.; представителна и ежедневна култура във Велики Преслав X – XIV в.; проблеми на урбанизацията в района на Одесос и Варна през ранновизантийската и средновековната епоха. Въпреки, че оценката на приносните качества за заемане на длъжността доцент се оценяват целокупно, тук няма да се спирам на публикациите в периода до 2001 г., когато ѝ е присъдена научната и образователна степен „доктор“. Предмет на рецензиране ще бъдат публикациите след тази година. Публикациите в периода 2001–2022 г. са 101, като е издадена една монография: „Византийска керамика от Западното черноморско крайбрежие (VIII-XIV в)“, която по същество е хабилитационен труд.

Основно място сред научните публикации заемат студиите и статиите, отразяващи резултатите от археологическите разкопки на обекти като Дворцовия комплекс и владетелската църква във Велики Преслав; обект “Античен град“, подобект „Късноантична баня“ и „Антични терми“ в НАР „Деултум–Дебелт“; крепостта „Кастрици“, резиденция „Евксиновград“- Варна.; крепост „Петрич кале“, общ. Аврен, обл. Варна, в които д-р Манолова – Войкова е пряк участник, като съръководител и зам. ръководител. В последните години М.Манолова е участник в серия спасителни разкопки на територията на гр. Варна, в голяма част от които е ръководител на проучванията. Останалите изследвания са свързани с нови проучвания, представяне на редица неизвестни данни, интерпретиране, уточняване и обясняване на резултати от изследвания, свързани технико-технологически проблеми в средновековното керамично производство.

Представеният за обсъждане хабилитационен труд от гл. ас. д-р М. Манолова представлява добре структурирано в четири части комплексно научно изследване, фокусирано върху византийската керамика от Западното черноморско крайбрежие.

Уводът е информативен и прецизен в представянето на мотивите на автора да предприеме това изследване. Целите са формулирани ясно и адекватно спрямо изследователската тема, като тяхната реализация е отразена в отделните части на научния труд. Така самата структура на научната разработка отразява до голяма степен основните аспекти от анализа на автора – териториален географски обхват на средновековните крайбрежни селища с техните колекции, историографски, сравнителен, типологичен и културно-исторически.

Част 1 представя необходимата обективна картина на географския и исторически характер на черноморските градове, както и археологическия контекст на техните керамични колекции.

В историографската **Част 2** хронологичният подход е съчетан с аналитичния. Така първо в хронологичен порядък са коментирани комплексните изследвания на византийската керамика, като авторът очертава ясно няколко основни проблема, върху които се концентрират усилията на учените през годините – типология, производствени центрове и датировка. Заслужава внимание постепенното, но категорично налагане на технологичния анализ в изследвания на византийската керамика от последните десетилетия. Това, както отбелязва авторът, бележи важен етап в прехода от

изкуствоведски към комплексен характер на изследванията, като все по-отчетлива става тенденцията за синтез на добитата информация, унифициране на използваната методика и класификационни ска̀ли.

Част 3 Представява систематизиране на находките от българските крайбрежни градове и цели тяхното приобщаване към общоприетите вече класификации на керамиката от Средновизантийския и Късновизантийския период, разработени на базата на материали от Константинопол и Гърция. Използвани са класификационните групи, възприети във византологията и специализираните трудове върху средновековна керамика. Това дава по-скоро обща представа за най-характерните типове керамика, техния възможен произход и географския ареал на разпространението им както в крайбрежния район, така и към вътрешността на българските земи.

Все пак има някои пропуски, които информативно отбелязвам, тъй като ми се струват съществени за това изследване.

1. Към Палеологовата група П. 5. 2. Луксозна серия на Палеологовото сграфито, раздел Стомни и кани (с. 92) според мен е важно да допълним една фрагментирана стомна с капак, която е открита на крепостта Трапезица (В.Търново) и е напълно идентична със стомната от Варна (табл. LXXXVI: 170). Приключвайки прегледа на луксозната серия на Палеологовото сграфито, авторът подчертава, че „...тя трудно подлежи на формална класификация, тъй като всеки един съд притежава особености във формата или украсата, които до голяма степен обезсмислят търсенето на пълни аналогии.” Оказва се обаче, че това не е съвсем точно и откриването на този напълно аналогичен съд в столично Търново може да даде полезна информация за установяване на производствените центрове, тъй като за тази серия стомни и кани се казва, че центърът на производство е неясен, но предвид ареала на разпространение е логично локализацията му да се търси в черноморския район. Може би било полезно да се покажат и други съществуващи аналогии със съдове от различните класификационни типове в столично Търново. Сред откритата в Търново керамика в голяма степен става дума за византийски импорт и е несериозно ако се приема *a priori*, че тя е свързана само с местно производство.

2. Според мен е твърде лаконичен коментарът върху репертоара от византийските съдове, част от който се интерпретира и от български майстори, да речем в

столично Търново, като наред с това се привнасят и теми от западноевропейските рицарски балади, тоест въпросът за така наречените „пътуващи сюжети”.

3. По мое мнение е нужен анализ и тълкуване на монограмите от керамичните съдове, както и функционалната характеристика на някои от тях като евлогии.

Имам и няколко препоръки, които са свързани най-вече с продължаване и доразвиване на някои от започнатите изключително интересни и важни теми: за производствените центрове; за импорта на византийската керамична продукция и разпространението ѝ във вътрешността на държавата.

Част 4 представя Каталог на находките, които произхождат от конкретните селища и съответно носят техните имена. Основни критерии при подбора на образците е наличието на достатъчно ясни морфологични или декоративни белези, които позволяват те да се идентифицират и класифицират. Каталогът е направен съгласно стандартите, приложените образи са добре подбрани и качествено илюстрирани чрез богатият прецизно изработен и представен илюстративен материал: чертежи, планове, реконструкции, таблици и снимки.

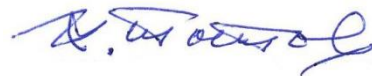
Конкретните бележки и препоръки, отправени по-горе имат за цел да предоставят на колегата М. Манолова един страничен и доброжелателен поглед към нейния научен труд, който има всички качества на съвременно, професионално изследване, с безспорен научен принос към темата за византийската керамика и по-конкретно тази, локализирана от Западното черноморско крайбрежие. Тази книга е сериозна добавка към утвърдения авторитет в областта на изследванията на средновековната керамика на колегата Манолова - Войкова.

В заключение на рецензирането на научните постижения на д-р М.Манолова-Войкова ще добавя, че нейните изследвания допълват и разширяват фактологическата база и въвеждат в научно обръщение нов археологически материал, нови архитектурни паметници и обекти, които обогатяват известната от преди информация. В нейните работи се установява интердисциплинарния метод, добре комбиниран с данни, които са придобити или почиват на собствени материали, наблюдения, изводи и методика на изследване. Д-р Манолова-Войкова добре познава нашата и чуждестранна литература, посветена на паметниците от този период.

Рецензираната научна продукция утвърждава кандидата като личност с широк обхват на изследователските си интереси. Всички посочени в рецензията научни направления са тематично свързани с научната специалност, по която е обявен конкурса. Преобладаващата част от публикациите на д-р М. Манолова са в издания на престижни национални и международни конференции.

След запознаване с представените материали, актуалността на трудовете и тяхното високо научно съдържание, отчитайки и цялостната изследователска дейност и личните качества на кандидата и факта, че представените документи отговарят напълно на изискванията на ЗРАСРБ и съответните правилници за приложението му, предлагам на почитаемото научно жури да присъди на единствения кандидат в конкурса д-р Мария Манолова-Войкова академичната длъжност „доцент” в професионално направление „Археология” за нуждите на филиала на НАИМ при БАН - гр. Шумен.

04. 09. 2022 г.,
Велико Търново



проф. д. изк. Константин Тотев